

TARİHTE ADIYAMAN

DEVLET, TOPLUM ve KÜLTÜR

Dr. Kazım KARTAL • Dr. Kevser TAŞDÖNER
Dr. Fehminaz ÇABUK • Dr. Ülkü YANCI

TARİHTE ADIYAMAN

DEVLET, TOPLUM
ve KÜLTÜR

EDITÖRLER

Dr. Kazım KARTAL

Dr. Kevser TAŞDÖNER

Dr. Fehminaz ÇABUK

Dr. Ülkü YANCI

- Kitabın Adı** : Tarihte Adıyaman: Devlet, Toplum ve Kültür
- Editörler** : Dr. Kazım KARTAL
Dr. Kevser TAŞDÖNER
Dr. Fehminaz ÇABUK
Dr. Ülkü YANCI
- Yazar** : Gülbadi ALAN, İbrahim YILMAZÇELİK, Faruk SÖYLEMEZ,
Hava SELÇUK, Kazım KARTAL, Metin KOPAR, Ünal TAŞKIN,
Yahya BAŞKAN, Fehminaz ÇABUK, Osman KARACAN,
Şeyhmus BİNGÜL, Kevser TAŞDÖNER, Suna ALTAN, Ülkü YANCI,
Ercan GÖRDEGİR, Yılmaz ARI, Nurullah NEHİR, Ali ÖZKAN,
Cemile YAĞMUR, Gültekin ÇALĞAN, M. Hanifi ARSLAN,
Zarife ALBAYRAK
- Kapak / Mizanpaj** : Ceyda ŞEREFLİOĞLU
- 1. Baskı** : Eylül 2020 ANKARA
- ISBN** : 978 - 625 - 7838 - 67 - 2
- Yayın No** : 884

© Tüm hakları yazarlarına aittir. Yazarların izni alınmadan kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması yapılamaz. Yalnızca kaynak gösterilerek kullanılabilir. **Bu eser Adıyaman Üniversitesinin katkılarıyla hazırlanmıştır.**

SONÇAĞ AKADEMİ

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No.: 48/49 İskitler 06070 ANKARA

T / (312) 341 36 67 - GSM / (533) 093 78 64

www.soncagyayincilik.com.tr • soncagyayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 47865

BASKI MERKEZİ

UZUN DİJİTAL MATBAA, SONÇAĞ YAYINCILIK MATBAACILIK TESCİLLİ MARKASIDIR.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No.: 48/48 İskitler 06070 ANKARA

T / (312) 341 36 67

www.uzundijital.com • uzun@uzundijital.com

ADİYAMAN İLİNİN İNANÇ VE KÜLTÜR MOZAIĞI -ADİYAMAN ALEVİLERİ ÖRNEĞİ-

Dr. Yılmaz ARI*

Giriş

Adıyaman ili Orta Fırat bölümü içinde yer alır. Eski coğrafyacı ve tarihçilere göre: Güneyde Arap Yarımadası'ndan, Kuzeyde Toros Sıradağları'na doğru uzanan Arap çöllerinin sona erdiği yerde, Toros Sıra Dağları'nın eteklerinde verimli topraklar yer almaktadır. Şehir Güneydoğu Toroslar'ın eteğinde kurulmuştur.¹ Arap çöllerini kuzeyden bir ay gibi saran bu topraklara binlerce yıldan beri 'Bereketli Hilal' adı verilmiştir.² Ortadoğu ülkelerinin merkezinde yer alan 'Bereketli Hilal' topraklarında Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından gelen ana kara yolları birbirlerini kesmektedir.

Tarih boyunca Bereketli Hilal Bölgesi'nin ana ticaret yollarının kavşak noktalarında, büyük ticaret ve sanayi şehirleri doğmuş, büyümüş, yıkılmış ve yerlerine yenileri kurulmuştur. Bu Bölgenin bir parçası sayılan Orta Fırat Bölümünün şehirlerinden olan Adıyaman, Bereketli Hilal bölgesinin en üst sınırını oluşturmaktadır.³ Adıyaman ili uygun coğrafi özellikleri dolayısıyla tarihinin her döneminde muhtelif kültür ve inançlara mensup insanların yaşamayı tercih ettikleri bir yerleşim bölgesi olmuştur.

Bu çalışma, Adıyaman şehrinin sosyo-dini ve kültürel yapısını yöre Alevileri özelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu araştırmanın kapsamı, kentin renkli dini ve kültürel temelleri arasında yerini alan Adıyaman Alevilerinin

* Diyanet İşleri Başkanlığı, Adıyaman İl Müftülüğü, Uzman Vaiz e-mail: yilmaz.ari@hotmail.com Tlf: 0 537 822 01 40, Adres: İl Müftülüğü, Cumhuriyet Mahallesi, Müftülük Cd. No:136, 02290-Adıyaman.

1 İhsan Köksal, Alpaydın, "Adıyaman Şehrini Gelişimi" Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, 8-10 Eylül 2006. s. 89-116, İstanbul 2008.

2 Adıyaman İl Özel İdaresi Stratejik Planı 2020-2024, s. 13.

3 S. Ezer, (2018), *Bereketli Hilal'in Kuzeyinde Yeni Araştırmalar: Adıyaman Bölgesi*, Hitit Üniversitesi S.B.E.D. ANARŞAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim 2018, c. 11, s.2, ss. 1265-1280, 2018.

coğrafi dağılımları ile Adıyaman il merkezi ve ilçe sınırları içerisinde yaşam süren alevi nüfus ile ilgili olarak daha çok coğrafi veriler ile araştırma sonuçlarına sosyolojik bir bakışla sınırlı olacaktır. Dolayısıyla Adıyaman şehrinin kültürel mirası, sosyolojik tarihi ve coğrafi önemi; bu arenada yaşamış ve hâlihazırda yaşam süren inanç ve kültür yapılarının incelenmesini önemli hale getirmektedir.

1. ALEVİLİK VE ADIYAMAN ALEVİLERİNİN COĞRAFI DAĞILIMI

1. 1. Alevilik Nedir?

Arapça kaynaklı bir sözcük olan Alevi kelimesi, mana olarak Arap dilinde ‘‘Ali’ye mensup’’⁴, ‘‘Ali’ye ait’’⁵, anlamına gelir. Tasavvuf ve Mezhepler Tarihi alanında ise ‘‘Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve ona bağlı olmak’’⁶ manalarında kullanılagelmiştir. Bu bakımdan Hz. Ali’yi seven, sayan⁷ ve ona bağlı olan kimseye ‘‘Alevi’’ denir.⁸

Terim olarak ise kelimeye, siyasî, itikâdî ve tasavvufî açıdan muhtelif anlamlar yüklenmiştir.⁹ Buna göre, İslam siyasî tarihinde bu terim hilâfetle ilgili anlaşmazlıklar esnasında kullanılmaya başlanmıştır. Hz. Peygamber’in vefâtından sonra başlayan ve üçüncü hâlife Hz. Osman’ın katledilmesinin akabinde artan hilâfet tartışmalarında Hz. Ali tarafını tutanlara ‘‘el-Aleviyye’’ veya ‘‘Şîa’t-ü Ali’’ denilmiştir.¹⁰

-
- 4 İbn Manzûr, Ebû'l Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrerem el-İfrikî, *Lisânü'l Arab*, c. IV, Dâru'l Maârif, Mısır 1300, c. IV s. 3095
 - 5 Fevzi Rençber, ‘‘Adıyaman’da Alevilik’’, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 9, İstanbul 2012; Fazlı Arabacı, *Alevi-Sünnî Farklılaşması*, Ensar Yayınları, s. 26, İstanbul 2015.
 - 6 Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik-Bektâşilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 33, Ankara 1990.
 - 7 Bozçalı, Mahmut, *Alevi Bektâşî Nefeslerinde Dini Muhteva*, Horasan Yayınları, s. 36, İstanbul 2006.
 - 8 Yılmaz Arı, Değişim Sürecinde Alevilikte Dini Otorite, Adıyaman Dedeleri Örneği, s. 17, Berikan Yayınları, Ankara 2020.
 - 9 Ahmet Yaşar Ocak, ‘‘Alevi’’, D.İ.A. C.II, s. 368-369, İstanbul 1989.
 - 10 Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara Okulu Yayınları, s. 34, Ankara, 2010; Yılmaz ARI, Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, S. 24, Kayseri 2019.

Eskiden beri Alevi toplulukları belirtmek için birden fazla terim kullanılmıştır. Bunlardan terimlerin başlıcaları; Alevi, Kızılbaş, Bektaşî ve Rafizî'dir. Bu farklı adlandırmalar, değişik coğrafyalarda kullanım çeşitliliği ortaya çıkarmıştır. Örneğin; Hz. Ali yanlılarına Mısır'da *Fâtîmi*, İran'da *Şîî*, Pakistan dolaylarında ise *İsmailî* denilmiştir. Bu toplulukların Anadolu'daki özgün şekli ise 'Alevi veya Kızılbaş' olmuştur.¹¹

Asıl ifadesini yaygın bir şekilde itikât (inanç) alanında bulan Alevi terimi, Hz. Ali hakkında beslenen inançlarla ilgili olarak kullanılmıştır. Onu 'en üstün sahabî' olarak görenlerin yanı sıra¹², kendisine peygamberlik konusunda pâyeye verenlerden, ilâhlık atfedene varıncaya kadar, çeşitli inançları taşıyanlar bu terimin kapsamında değerlendirilmiştir.¹³

Bugünkü anlamıyla ilk Alevilik, Hz. Ali'nin çocuklarından Muhammed Hanefî ile nesep olarak bağı olan Hoca Ahmet Yesevî'nin Türkistan'da tarikat kurup tebliğe başlamasıyla doğmuştur. 13. yüzyıla tekabül eden bu olaya Türk Aleviliği denilmektedir. Fakat İslam dünyası ve Osmanlılarda Alevilik, Hz. Ali'nin soyuna mensup olanlar anlamında kullanılmıştır. Aleviliğin bu şekilde algılanmasının bir sonucu olarak hâlen İran, Yemen ve Mısır'da bir insan Alevi olduğunu söylediğinde ona kimin çocuklarından olduğu sorulmaktadır. Bu sebeple Alevilik, seyyidlik ve şeriflik olarak algılanmaktadır.¹⁴

Türk coğrafyasında ise Alevilik, İslamiyet öncesi eski Türk inançlarından ('Alevi topluluklar; farklı kültürel ve dini unsurlardan etkilenerek şekillenen, beslendiği eklektik doktrinden teşekkül eden kültür ve inanç topluluklarıdır. Bu inanç topluluklarının doktrinel kaynakları; Şaman inancı ve ya en eski Türk inanç ve kültür kaynaklarından başlamak suretiyle, Budizm, Maniheizm, İsevilik, Neo-Platonizm, Nasturizm, ve Şîâ'nın etki ve eklentileri ile şekillendiği varsayılan senkretik Kızılbaşlık inancına dayandırılmıştır.') bazı ilkeleri de

11 Hamit Aktürk, *Toplumsal Değişme Ve Alevi Dernekleri -Adıyaman Örneği-* Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 25, Kayseri 2013.

12 Ethem Ruhi Fıçlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektâşîlik*, s. 7-8, Selçuk Yayınları, İstanbul 1994.

13 Ocak, *a.g.m.* s. 369.

14 Yılmaz Arı, *Kahta Yöresi Alevilerinde Dini ve Sosyal Hayat-Bağlar Mahallesi ve Ortanca Köyü Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 34-35, Diyarbakır 2011; Abdulkadir Sezgin, "Türkiye Aleviliği, Alevilerde Liderlik ve Kavram Sorunu", 2023 Dergisi, 44. Sayı, s. 36-48, Aralık 2004.

içine alarak yayıldı.¹⁵ Horasan'da olsun Anadolu'da olsun çok sayıda taraftar buldu. Anadolu ve Rumeli'de Bektâşi babaları, şeyhleri, dedeleri, abdalları; Hâc-ı Bektâş-ı Velî'den başlayarak Aleviliği yaymaya ve örgütlemeye başladılar.

Aleviliği, inanç biçimi olma yerine *“doğayı, dünyayı, toplumu ve bireyi anlama çabası olan bir yaşam biçimi”* olarak tanımlayanlar olduğu gibi¹⁶, *“İslam'ın özündeki inanç akımıyla bütünleşerek günümüze ulaşan bir kültür ve hayat felsefesi”* olarak tanımlayanlar da mevcuttur.¹⁷ Bunun yanı sıra *“felsefi, kültürel, siyasî, hukuki ve törel olarak bir ideoloji”* olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır.¹⁸

Adıyaman yöresi Alevilerinin dede olarak kabul ettikleri Üryan Hızır Ocağı Piri Ali Büyükaşahin, Alevilik ile ilgili şunları söylemektedir:

“Alevilik, bir dinin tasavvufi ve bâtni yorumu olarak kabul edilir. O din de; İslam dinidir. Çünkü Alevilik, İslam'ın tasavvufi ve bâtni yorumu olmakla birlikte insan sevgisini ön planda tutarak inançlarını yerine getirmektedir. Hatta biraz da olsa bazı semâvi veya semâvi olmayan dinlerin de izleri bulunmaktadır diyebiliriz.

*Alevilikte tek tanrı inancı vardır. Hz. Muhammed'i, hem peygamberi ve hem de müşîdi olarak kabul eder. Ayrıca Kuran'ı da akıl ve mantık çerçevesinde yorumlar ve değerlendirir. Alevilik, ufku geniş, evrensel bir inanç sistemine sahiptir.”*¹⁹

Hz. Ali zamanından başlayarak Alevi önderleri; kırmızı başlık ve elbise giydiklerinden, Anadolu'da Alevilere, Kızılbaş da denildi.²⁰

15 İlkay Şahin, *Online Alevi Topluluklar Ritüel Desenli Bir Gruptan Mit Desenli Bir İnanç Topluluğuna*, s. 167, Çizgi Yayınları, Konya 2013; Albert Doja, *“A Political History Of Bektashism From Otoman Anatolia to Contemporary Turkey*, Journal of Church and State 48 (2) 2006: 423-450.

16 Ali Balkız, *“Diyanetin Kapısında Kul Olmak”*, Pîr Sultân Abdal Kültür Sanat Dergisi, sayı 1, s. 6, İstanbul 1992.

17 Cemal Şener, *Alevilik Olayı*, Etik Yayınları, s. 131-132, İstanbul 2001.

18 Rıza Algül, *Geçmiş ve Gelecek Gözüyle Alevilik*, *“İnsandan Başka İnsandır”*, Can Yayınları, s. 114-121, İstanbul 1999.

19 Yılmaz Arı, *Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik- Adıyaman Örneği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 25, Kayseri 2019.

20 Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, C.I, s. 361, İstanbul 1986.

2. Adıyaman Alevilerinin Coğrafi Dağılımları ve Demografik Yapısı

Adıyaman yöresinde Müslüman olan Alevi ve Sünnî grupların yanı sıra Hıristiyanlık dinine mensup bireyler de yaşam sürmektedir. Adları anılan tüm bu dinî gruplar, eskiden beri aynı coğrafyada birlik, beraberlik ve dayanışma ruhu ile bir arada yaşamışlardır. Geçmişten bugüne değin Adıyaman yöresinde Alevi-Sünnî çatışmalarına şahit olunmamıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde, saha araştırma konumuz olan Alevilik inanç ve kültür grubuna mensup bireylerin yaşam sürdüğü alan ile ilgili coğrafi dağılımı ve demografik yapısını inceledik. Tarih sahnesinde Alevilerin, değişik nedenlerle Müslüman coğrafyanın muhtelif bölgelerine dağıldığı bilinmektedir. Adıyaman şehri, günümüz Alevilerin yaşam sürdüğü önemli yerleşim birimlerinden biridir. Adıyaman'da yaşam süren Alevilerin atalarının Anadolu coğrafyasına Orta Asya, Horasan ve Erbil dolaylarından geldikleri; sonrasında bir kısım Alevilerin, Tunceli ve Sivas dolaylarından Elazığ'a, Elazığ ilinden Malatya'ya, oradan da Adıyaman yöresine gelip yerleşmiş oldukları bilinmektedir.²¹

Bu çalışmamızda, TÜİK'in²² 2016 yılında yapmış olduğu adrese dayalı nüfus sayım sonuçlarının yer aldığı kayıt sistemi (ADNKS)²³ veri tabanından faydalandık. Bu aşamada, yörede yaşayan Alevilerin Adıyaman il nüfusuna oranı, yaklaşık bir mahiyet arz etmektedir. Adıyaman merkezinin yanı sıra, Kâhta, Gölbaşı, Tut, Çelikhane ve Besni ilçelerinde Alevi nüfusu ve yerleşim birimleri bulunmaktayken; Gerger, Samsat, Sincik ilçelerinde Alevi nüfusu ve yerleşim birimi bulunmamaktadır.

2.1. Adıyaman Merkez İlçenin Genel ve Alevî Nüfus Bilgileri

Merkez İlçe Nüfusu : 296.316

Toplam Nüfusu : 610.484

Yöre Alevî nüfusunun büyük bir kısmı Merkez ilçe ve buna bağlı olarak mahalle ve köylerde ikamet etmektedir. Merkez ilçe, bağlı köy ve mahallelerden oluşan Alevî yerleşim birimleri ve buralara ait nüfus bilgileri tablo 1'de gösterilmiştir.

21 Rençber, 2012:214; Arı, 2020:159-160.

22 Türkiye İstatistik Kurumu

23 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Tablo 1: Adıyaman Merkez İlçe ve Bağlı Köylerdeki Alevî Yerleşim Birimleri:

Sıra No	Köy/Kasaba	Nüfus	Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus	Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus
1	Merkez	296.316 %15 (~) ²⁴ ~44.447	21	Esence*	62 ~31	41	Kuştepe*	547 ~274
2	Ahmethoca	229	22	Gökçay	238	42	Mestan	166
3	Ağaçkonak	130	23	Göztepe	194	43	Oluklu	148
4	Akçalı	274	24	Güneşli	240	44	Payamlı	129
5	Akhisar	128	25	İpekli	165	45	Sarıkaya	238
6	Atakent* ²⁵	1090 ~545	26	Karaağaç	111	46	Tekpınar	473
7	Ataköy	117	27	Karagöl	479	47	Ulubaba (Çinarik)	111
8	Bağdere*	1184 ~592	28	Karahöyük	507	48	Uzunköy	301
9	Bağlıca	396	29	Karakoç*	195 ~98	49	Varlık	319
10	Boğazözü* (Girik)	478 ~239	30	Kaşköy*	343 ~171	50	Yarmakaya	888
11	Börkenek	606	31	Kavak	98	51	Yayladamı	66
12	Büyükkırıklı	95	32	Kayacık	239	52	Yaylakonak	1615
13	Çamgazi	224	33	Kayaönü	1084	53	Yazıbaşı	509
14	Çamlıca	211	34	Kındıralı	476	54	Yedioluk	194
15	Çamyurdu	381	35	Kızılcahöyük	327	55	Yeniköy	91
16	Çatalağaç	343	36	Kızılcapınar*	462 ~231	56	Yeşilova	155
17	Damdırmaz	414	37	Koruköy	163			
18	Dardağan	285	38	Kozan	147			
19	Doğanlı	366	39	Kömür*	3327 ~1668	TOPLAM	63.078	
20	Durukaynak	301	40	Kuşakkaya	411			

Genel veriler ve tabloya göre Alevilere dair istatistikler şu şekildedir:

- ❖ Adıyaman merkez ilçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre 296.316'dır.
- ❖ Merkez ilçeye bağlı 130 köy bulunmaktadır.
- ❖ Merkez ilçe, bağlı kasaba ve köylerin toplam 56 yerleşim biriminde Alevîler ikâmet etmektedir.

24 Yaklaşık Değer İşareti.

25 İsmnin sonuna *(Yıldız) işareti konan Adıyaman Merkez yerleşim birimlerinde, Sünnî ve Alevîler karışık yaşadıklarından dolayı bu yerleşim birimlerinde Alevî nüfus oranı, genel nüfusun yarısından bir miktar az veya fazla olabilir. Bu nedenle bu gibi yerleşim yerlerinde genel nüfusun % 50'si Sünnî kabul edilmiştir.

- ❖ Bu birimlerin 10 tanesinde Alevî ve Sünnîler beraber yaşamaktadır.
- ❖ Merkez ilçe, kasaba ve köylerinde takriben 63.078 Alevî vatandaşımız bulunmaktadır.
- ❖ Alevî toplam nüfusunun merkez ilçe toplam nüfusuna oranı yaklaşık olarak \sim % 21,2874'tür.

2.2. Kâhta İlçesinin Genel ve Alevî Nüfus Bilgileri:

Merkez Nüfus : 74.584

Toplam Nüfus : 120.378

- ❖ Kâhta, Adıyaman ilinin en büyük ve en kalabalık ilçesi konumunu haizdir.²⁶
- ❖ İlçeye bağlı 96 köy, 2 belde ve 120 mezra bulunmaktadır.
- ❖ Kahta ilçesine bağlı 1 köy ve 1 mahallesinde Alevî nüfus yaşam sürmektedir.

Kâhta ilçesinin Alevî yerleşim merkezleri, aşağıda tablo 2’te verilmiştir.

Tablo 2: Kâhta İlçesindeki Alevî Yerleşim Birimleri:

Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus
1	Bağlar Mh.	365
2	Ortanca Köyü	322
TOPLAM		687

Genel veriler ve tabloya göre Alevîlere dair istatistikler şu şekildedir:

- ❖ Adıyaman’ın Kâhta ilçesinin merkez ve köylerin toplam nüfusu 120.378’dir.
- ❖ Burada Alevîlerin yaşadığı 1 köy ve 1 mahalle bulunmaktadır.

Bu iki yerleşim yerinde:

26 Yılmaz Arı, Kâhta Yöresi Alevîlerinde Dini ve Sosyal Hayat: Bağlar Mh ve Ortanca Köyü Örneği, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 15, Diyarbakır 2011.

- ❖ Alevî toplam nüfusu yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi **687**'dir.
- ❖ Kâhta ilçesinde Alevî nüfusun toplam nüfusa oranı: % **0,0057**'dir.

2.3. Gölbaşı İlçesinin İdari, Genel ve Alevi Nüfus Bilgileri:

Merkez Nüfus : 31.283
 Toplam Nüfusu : 49.077

Gölbaşı ilçesindeki Alevî yerleşim merkezleri aşağıda tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Gölbaşı İlçesindeki Alevî Yerleşim Birimleri

Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus		Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus	
1	Merkez ~%10	31.283	3128	7	Savran* ~%35	698	244
2	Çatalağaç* ~%45	313	141	8	Çataltepe* ~%40	365	146
3	Çelikköy* ~%40	315	126	9	Yeniköy	269	
4	Haydarlı	456		10	Yarbaşı	472	
5	Küçükören* ~%10	217	22	TOPLAM		5388	
6	Ozan* ~%35	1096	384				

Genel veriler ve tabloya göre Alevilere dair istatistikler şu şekildedir:

- ❖ İlçe nüfusu **49.077**'dir.
- ❖ İlçeye bağlı; **17** mahalle ve **30** köy vardır.
- ❖ Bu mahallelerin yaygın olarak **3**'ünde (ve ilçe merkezinin muhtelif semtlerinde) ayrıca köylerin **9**'unda Alevî nüfus bulunmaktadır.
- ❖ Köylerin **3**'ünde sadece Alevi nüfus bulunmaktadır.
- ❖ Merkez **3** mahallede ve merkeze bağlı mahallelerin **6**'sında Sünnîlerle Alevîler beraber oturmaktadırlar.
- ❖ Bu ilçede Alevî vatandaşlarımızın sayısı takriben **5388**'dir.
- ❖ Gölbaşı ilçesinde yerleşik Alevî nüfusun toplam nüfustaki payı yaklaşık olarak: % **10,9786**'dır.

2.4. Tut İlçesinin Genel ve Alevî Nüfus Bilgileri:

Merkez Nüfus : 3.380

Toplam Nüfus : 10.027

Tut ilçesinin:

- ❖ Toplamda **14** köyü bulunmaktadır.
- ❖ Bu köylerin sadece **1** köyünde Alevî nüfus bulunmaktadır.

İlçedeki Alevî yerleşim yeri tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Tut İlçesindeki Alevî Yerleşim Birimleri

Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus
1	Yalankoz Köyü	461
TOPLAM		461

Genel veriler ve tabloya göre Alevilere dair istatistikler şu şekildedir:

- ❖ Adıyaman iline bağlı Tut ilçesinin toplam nüfusu **10.027**’dir.
- ❖ Tut ilçesinde sadece Yalankoz köyünde Alevîler bulunmaktadır.
- ❖ Yalankoz köyünün nüfusunun Tut ilçesinin nüfusuna oranı % **4,6**’dır.

2.5. Çelikhhan İlçesinin İdari, Genel ve Alevî Nüfus Bilgileri:

Merkez Nüfus : 8.428

Toplam Nüfus : 15.178

- ❖ İlçeye bağlı 19 köy bulunmaktadır.
- ❖ Bu köylerin 5’inde Alevî nüfus bulunmaktadır.

Çelikhhan ilçesinin Alevî yerleşim merkezleri, aşağıda tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Çelikhan İlçesindeki Alevî Yerleşim Birimleri

Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus	Sıra No	Mh/Köy/Kasaba	Nüfus
1	Aksu	304	4	Recep	259
2	Altıntaş	18	5	Yeşilyayla* ~%45	97(~44)
3	Köseuşağı* ~%35	137 (~48)	6	Pınarbaşı * Beldesi ~%90	3264 (~2938)
TOPLAM				3611	

Genel veriler ve tabloya göre Alevilere dair istatistikler şu şekildedir:

Çelikhan ilçesinin:

- ❖ Toplam nüfusu **15.178** 'dir.
- ❖ Buradaki Alevî nüfus yaklaşık olarak **3611** 'dir.
- ❖ Toplamda **5** köy ve **1** beldede Alevi nüfus bulunmaktadır.
- ❖ Alevi nüfusun en yoğun olduğu yerleşim birimi **Pınarbaşı** (Bulam) beldesidir.
- ❖ Bulam beldesinin **3** mahallesinde tamamen Alevi vatandaşlarımız bulunmaktadır.
- ❖ Beldenin; **3** mahallesinde ise Alevi ve Sünni nüfus birlikte yaşam sürmektedir.
- ❖ Çelikhan'daki Alevî nüfusun, ilçe toplam nüfusuna oranı, **% 23,791**'e tekabül etmektedir.

2.6. Besni İlçesinin İdari, Genel ve Alevi Nüfus Bilgileri:

Şehir Nüfusu : 30.862

Toplam Nüfus : 75.255

Besni ilçesine bağlı;

- ❖ Toplam **12** yerleşim biriminde Alevi nüfus bulunmaktadır.
- ❖ Bu yerleşim birimlerinin **7**'sinde sadece Alevi vatandaşlarımız bulunmaktadır.
- ❖ Geride kalan **5** yerleşim biriminde ise Alevi ve Sünni nüfus birlikte yaşam sürmektedir.

Besni ilçesinde yaşayan Alevi vatandaşlarımıza ait nüfus dağılımı aşağıdaki tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Besni İlçesindeki Alevî Yerleşim Birimleri:

Sıra No	Mh/Köy/ Kasaba	Nüfus	Sıra No	Mh/Köy/ Kasaba	Nüfus
1	Merkez* ~%3	30.862 (~926)	7	Karalar* ~%45	221 (~100)
2	Akpınar	372	8	Kesmetepe* ~%40	1710 (~684)
3	Akkuyu	175	9	Konuklu	640
4	Beşkoz	50	10	Köseceli* ~%35	2057 (~719)
5	Burunçayır	559	11	Şambayat* ~%25	3787* (~947)
6	Gümüşlü	67	12	Yoldüzü	581
TOPLAM					5820

Genel veriler ve tabloya göre Alevilere dair istatistikler şu şekildedir:

Besni ilçesinin:

- ❖ **2016** yılı sonu itibariyle merkez, belde, köy ve mezralardaki yerleşik nüfus ile ilçe genelinin toplam nüfusu **75.255**'dir.
- ❖ Besni ilçe genelinde ikamet eden Alevî nüfusu toplamı, 2016 verileri göz önünde bulundurulduğunda Besni toplam nüfusuna oranı yaklaşık olarak **% 7,7337**'dir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırma sürecinde tarafımızca yapılan çalışma sonucunda Adıyaman genelinde Alevilerin yaşam sürdürdüğü yerleşim birimlerinin 24'ünde Sünnî ve Alevî vatandaşlar birlikte yaşamakta; geri kalan yerleşim birimlerinde ise Sünnî nüfus bulunmamaktadır. Adıyaman il genelinde Alevî vatandaşlarımızın nüfus olarak daha yoğun olduğu yerleşim birimleri sırasıyla; **Adıyaman, Besni, Gölbaşı ve Çelikhan, Kâhta ve Tut** olarak sıralayabiliriz. Buna karşın ve Sincik, Gerger ve Samsat ilçelerinde Alevî nüfusu bulunmamaktadır.

Adıyaman ilimizde ve bağlı ilçelerinde yaptığımız çalışmalar sonucunda takriben **79.045** Alevî vatandaşımızın bulunduğu tespit edilmiştir. Adıyaman'ın genel nüfus toplamı **610.484**'dür. Daha önce yapılan benzer araştırmalarda, yörede yaşayan Alevî vatandaşlarımızın toplam nüfusa oranı; **Rıza Yürükoğlu²⁷ tarafından % 60, İlyas Üzüm²⁸ tarafından % 20, Fevzi Rençber²⁹ tarafından ise % 11,8** olduğunu gösterilmiştir. Tarafımızca yapılan araştırma bulgularına dayanarak bu oranın **~%12,9479** olduğu tespit edilmiştir.

27 Rıza Yürükoğlu, *Okunacak En Büyük Kitap İnsandır: Tarihte ve Gü-nümüzde Alevilik*, Alev Yayınevi, s. 268, İstanbul 1990.

28 İlyas Üzüm, *Günümüz Aleviliği*, TDV. İsam Yayınları, s. 19-28, İstanbul 1997.

29 Rençber, 2014:7-18.

KAYNAKÇA

- Adıyaman İl Özel İdaresi Stratejik Planı 2020-2024, Adıyaman 2019.
- AKTÜRK, Hamdi, *Toplumsal Değişme Ve Alevi Dernekleri -Adıyaman Örneği-* Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2013.
- ALGÜL, Rıza, *Geçmiş ve Gelecek Gözüyle Alevilik, 'İnsandan Başka İnsandır'*, Can Yayınları, s. 114-121, İstanbul 1999.
- ALPAYDIN, İhsan Köksal, 'Adıyaman Şehrinin Gelişimi' Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, 8-10 Eylül 2006. ss. 89-116.
- ARABACI, Fazlı, *Alevi-Sünnî Farklılaşması*, Ensar Yayınları, İstanbul 2015.
- ARI, Yılmaz, *Samsat'ta Bir Yıldız, Sahabe Safvân B. Muattal Hz.* Damla Ofset, Konya 2010.
- _____ *Kahta Yöresi Alevilerinde Dini ve Sosyal Hayat-Bağlar Mahallesi ve Ortanca Köyü Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2011.
- _____ *Alevilikte Dini Otorite: Değişim ve Süreklilik, Adıyaman Örneği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2019.
- _____ *Değişim Sürecinde Alevilikte Dini Otorite, Adıyaman Dedeleri Örneği*, Berikan Yayınları, Ankara 2020.
- BALKIZ, Ali, 'Diyaretin Kapısında Kul Olmak', Pîr Sultân Abdal Kültür Sanat Dergisi, sayı 1, İstanbul 1992.
- BOZÇALI, Mahmut, *Alevi Bektâşi Nefeslerinde Dini Muhteva*, Horasan Yayınları, İstanbul 2006.
- Büyük Larousse, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, C.I, İstanbul 1986.
- DOJA, Albert, 'A Political History Of Bektashism From Otoman Anatolia to Contemporary Turkey', *Journal of Church and State* 48 (2) 2006: 423-450.
- ERÖZ, Mehmet, *Türkiye'de Alevilik-Bektâşilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- EZER, S. *Bereketli Hilal'in Kuzeyinde Yeni Araştırmalar: Adıyaman Bölgesi*, Hitit Üniversitesi S.B.E.D. ANARSAN Sempozyumu Özel Sayısı, c. 11, s.2, ss. 1265-1280, Ekim 2018.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, *Türkiye'de Alevilik Bektâşilik*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1994.
- İBN MANZÛR, Ebû'l Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükerrrem el-İfrikî, *Lisânü'l Arab*, c. IV, Dâru'l Maârif, Mısır 1300, c. IV.
- RENÇBER, Fevzi, 'Adıyaman'da Alevilik', Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.
- _____ *Adıyaman Alevilerinin Coğrafi Dağılımları ve Demografik Yapısı*, e-makâlât Mezhep Araştırmaları, VII/1 (Bahar 2014), ss. 7-18.

- SEZGİN, Abdulkadir, “Türkiye Aleviliği, Alevilerde Liderlik ve Kavram Sorunu”, 2023 Dergisi, 44. Sayı, Aralık 2004, s. 36-48.
- ŞAHİN, İlkay, *Online Alevi Topluluklar Ritüel Desenli Bir Gruptan Mit Desenli Bir İnanç Topluluğuna*, Çizgi Yayınları, Konya 2013.
- ŞENER, Cemal, *Alevilik Olayı*, Etik Yayınları, İstanbul 2001, s. 131-132
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Alevi”, D.İ.A. C.II, İstanbul 1989, s. 368-369.
- ÜÇER, Cenksu, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2010.
- ÜZÜM, İlyas, *Günümüz Aleviliği*, TDV. İsam Yayınları, İstanbul 1997
- YÜRÜKOĞLU, Rızâ, *Okunacak En Büyük Kitap İnsandır: Tarihte ve Günümüzde Alevilik*, Alev Yayınevi, İstanbul 1990.